

การศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ
สู่การสร้างอาชีพและรายได้ที่ยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
เกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกียง¹

A Study of Participation in Water Management to Create
Careers and Sustainable Income of Mae Pan - San Kiang
Natural Safety Agriculture Community Enterprise¹

นารินจง วงศ์อุต^{2*} และสมเกียรติ ชัยพิบูลย์³

Narinjong Wongaud^{2*} and Somkiat Chaipiboon³

¹ บทความเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำสู่การสร้างอาชีพและรายได้ที่ยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกียง”

² อ., คณะเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก วิทยาเขตจันทบุรี จันทบุรี 22210

³ รศ.ดร., คณะสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่ 50290

¹ This Article is Part of a Research in Title “A Study of Participation in Water Management to Create Careers and Sustainable Income of The Natural Safety Agriculture Mae Pan- San Kiang Community Enterprise”

² Lecturer, Faculty of Social Technology, Rajamangala University of Technology Tawan-ok, Chanthaburi, 22210, Thailand

³ Assoc. Prof. Dr., Faculty of Information and Communication, Maejo University, Chiangmai, 50290, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: narinjong@gmail.com

(Received: May 11, 2020; Revised: July 2, 2020; Accepted: July 14, 2020)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1. การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ 2. แนวทางการบริหารจัดการน้ำสู่การสร้างอาชีพและรายได้ที่ยั่งยืน และ 3. แนวทางการบริหารจัดการรายได้และผลตอบแทนประชากรในการศึกษาได้แก่ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกียง โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิและแบบสอบถาม สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าสัมประสิทธิ์เพียร์สัน ผลการศึกษาพบว่า 1. สมาชิกมีส่วนร่วมรักษาผลประโยชน์ระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.98) มีส่วนร่วมการดำเนินงานระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.85) มีส่วนร่วมการตัดสินใจระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.80) และมีส่วนร่วมการประเมินผลระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.65) 2. มีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำและร่วมกันออกข้อบังคับระเบียบสำหรับกลุ่มผู้ใช้น้ำ การบริหารจัดการน้ำส่งผลต่อความยั่งยืนด้านสังคมมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.47) ด้านสิ่งแวดล้อมมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.40) และด้านเศรษฐกิจมาก (ค่าเฉลี่ย 4.14) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลมีความสัมพันธ์กับความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมปานกลาง (r) เท่ากับ 0.458 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานมีความสัมพันธ์กับความยั่งยืนด้านสังคมปานกลาง (r) เท่ากับ 0.442 และการมีส่วนร่วมในการการรักษากำหนดประโยชน์มีความสัมพันธ์กับความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจปานกลาง (r) เท่ากับ 0.495 3. การบริหารจัดการรายได้และผลตอบแทน ดังนี้ 1) ปันผลให้กับสมาชิก 40% 2) ตอบแทนคณะกรรมการ 30% 3) สมทบเข้ากองทุนของกลุ่ม 20% และ 4) สาธารณะประโยชน์ 10%

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม การบริหารจัดการน้ำ วิสาหกิจชุมชน

Abstract

This research article was conducted to analyze 1. the participation in water management, 2. a water management approach to create a career and sustainable income, and 3. guidelines used for the management of revenues and returns. The population in the study included members of Mae Pan- San Kiang Natural Safety Agriculture Community Enterprise. The data used involved secondary data and that from questionnaires. Concerning data analysis, frequency, mean, standard deviation and Pearson's Product Moment Correlation Coefficient were used. The results of the study revealed as follows. 1. The members' participation in the maintenance of benefits was at a high level (3.98), the participation in the operation was at a high level (3.85), the participation in decision-making was at a high level (3.80), and the participation in the evaluation was at a high level (3.65). 2. There was a group of water users and regulations for water users. Water management affected social sustainability the most (4.47) and environmental sustainability the most (4.40) while economic sustainability was high (4.14). The participation in the evaluation was related to environmental sustainability at a moderate level ($r = 0.458$), the participation in the operation was related to social sustainability at a moderate level ($r = 0.442$) and the participation in the maintenance of the benefits was related to the economic sustainability at a moderate level ($r = 0.495$). 3. Mae Pan- San Kiang Natural Safety Agriculture Community Enterprise contained the guidelines on the management of revenues and returns

as follows: 1) the allocation for dividends to members was 40%, 2) The allocation for compensation paid to the committee was 30%, 3) the allocation for the fund was 20%, and 4) the allocation for public benefits was 10%.

Keywords: Participation, Water Management, Community Enterprise

บทนำ

โครงการธรรมชาติปลอดภัย ของบริษัทเจริญโภคภัณฑ์โปรดิ๊วส จำกัด ดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์หลัก 4 ประการ ได้แก่ 1) ให้ความรู้และปลูกจิตสำนึกต่อประชาชน เยาวชน รวมทั้ง ชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างมีความสุข 2) ปกป้อง ปรารบปราม และรณรงค์เชิงรุกสำหรับพื้นที่ที่ยังคงความสมบูรณ์ทั้งในระดับพื้นที่และภาพรวมทั้งประเทศ 3) ฟื้นฟูปลูกป่ารักษาต้นน้ำในพื้นที่เกิดความเสียหาย เน้นที่การคืนผืนป่าและแหล่งต้นน้ำ โดยปลูกป่าให้เหมาะกับพื้นที่นั้น ๆ เช่น ไม้มีค่า ไม้หายาก ไม้ซี้บน้ำ ไม้ผลสำหรับสัตว์ และ 4) ส่งเสริมให้ประชาชนที่ใช้พื้นที่ป่า เป็นพื้นที่ทำกินได้มีแนวทางในการประกอบอาชีพและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น [1]

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าวจึงทำให้กลุ่มธุรกิจพืชครบวงจร (ข้าวโพด) เครือเจริญโภคภัณฑ์เป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการโครงการฯ ซึ่งกลุ่มธุรกิจพืชครบวงจรฯ ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2522 โดยมีภารกิจในการส่งเสริมการใช้เมล็ดพันธุ์ดีแก่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเพื่อเพิ่มผลผลิตข้าวโพดอันเป็นวัตถุดิบสำคัญสำหรับใช้ในการผลิตอาหารสัตว์ ซึ่งขณะนั้นมีปริมาณไม่เพียงพอและคุณภาพข้าวโพดโดยรวมไม่ดีพอ ทางกลุ่มธุรกิจพืชครบวงจรจึงได้เริ่มแนะนำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดใช้เมล็ดพันธุ์ของบริษัทแทนพันธุ์ที่เก็บไว้เองหรือเมล็ดพันธุ์ที่ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐ ซึ่งนับว่า เป็นงานหนักในช่วงแรกและต้องอาศัยความอดทนกว่าที่จะทำให้เกษตรกรยอมรับสายพันธุ์ข้าวโพดที่ทางกลุ่มธุรกิจพืชครบวงจรเข้าไปส่งเสริม โดยสายพันธุ์ข้าวโพดที่ส่งเสริม ได้แก่ ข้าวโพดพันธุ์ลูกผสม เบอร์ 888 ตราดอกบัวและตราใบโพธิ์ของกลุ่มพีซีฯ เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในหมู่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดในประเทศไทยในเวลาต่อมา และปัจจุบันเป็นที่รู้จักไปทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในด้านของความทนแล้ง ฝักแผด ให้ผลผลิตสูง มีสีสวย และหลังเก็บเกี่ยวสามารถเก็บรักษาผลผลิตได้นานและต่อมาได้มีการพัฒนานวัตกรรมในการเพิ่มผลผลิตข้าวโพด โดยการพัฒนาสายพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมพันธุ์ใหม่ที่ให้ผลผลิตสูง ทนแล้ง ความต้านทานโรคสูง และที่สำคัญมีความเหมาะสมในการปลูกแต่ละพื้นที่ (CP801, CP301 S, CP.AAA Super เป็นต้น) [1] อีกทั้ง ยังพัฒนากระบวนการผลิตเพื่อเพิ่มผลผลิตให้เพียงพอกับความต้องการ โดยการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกข้าวโพดหลังฤดูการทำนาซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่จะทำได้ผลผลิตคุณภาพดี เพราะการเก็บเกี่ยวไม่อยู่ในช่วงฤดูฝน ได้ราคาสูง และยังช่วยลดวงจรโรคและแมลงของข้าวอีกด้วย นอกจากการเพิ่มผลผลิตแล้ว กลุ่มธุรกิจพืชครบวงจรยังหาวิธีการที่จะลดต้นทุนการผลิตและช่วยรักษาสีสิ่งแวดล้อมโดยใช้วิถีทางเกษตรอินทรีย์ด้วยการพัฒนาปุ๋ยอินทรีย์ หมอดินผลิตภัณฑ์ทางชีวภาพ มาทดแทนปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงซึ่งนับวันราคาจะสูงขึ้นเรื่อย ๆ และยังเป็นการส่งเสริมเรื่องความปลอดภัยต่อเกษตรกรและผู้บริโภคอีกด้วยให้ตรงกับวิสัยทัศน์ของธุรกิจที่ว่า เป็นผู้นำด้านนวัตกรรมพืชไร่เพื่อพัฒนาสังคมเกษตร “CP. Crop: Seeds of innovation for field crop community” [1]

การส่งเสริมดังกล่าวของกลุ่มธุรกิจพืชครบวงจร ประกอบกับ ในปัจจุบันความต้องการข้าวโพดเพื่อใช้ในการบริโภคและอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ มีเพิ่มมากขึ้นหรือกล่าวได้ว่า เป็นทั้งพืชอาหารและพืชพลังงานที่สำคัญ เนื่องจากข้าวโพดเป็นพืชอายุสั้นเติบโตเร็ว ขั้นตอนการเพาะปลูกการดูแลรักษาและการเก็บเกี่ยวไม่ยุ่งยาก รวมทั้ง สามารถเก็บรักษาผลผลิตได้ยาวนานหลังการเก็บเกี่ยว มีตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอน เป็นต้น อีกทั้งรัฐบาลมีนโยบายประกันราคาหรือรับจำนำผลผลิตหากราคาคาผลผลิตตกต่ำส่งผลให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดมีรายได้สูงและแน่นอน เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกษตรกร ขยายพื้นที่เพาะปลูก ด้วยการบุกรุกและตัดไม้ทำลายป่าส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม เช่น การทำลายถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า การทำลายแหล่งต้นน้ำลำธาร ปัญหาน้ำท่วม ภัยแล้ง การเสื่อมโทรมของดิน และปัญหาสารพิษตกค้างในดิน เป็นต้น รวมถึง สร้างปัญหาด้านสุขภาพอนามัยของมนุษย์เป็นอย่างมาก เช่น การรับสารพิษจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเข้าสู่ร่างกาย เป็นต้น

ปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น เป็นเหตุผลที่ทำให้ประชาชนหรือองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ได้หยิบยกประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นข้อกล่าวหาบริษัทเจริญโภคภัณฑ์โปรดิ๊วส จำกัดว่า เป็นต้นเหตุของปัญหาและผลกระทบทางลบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง ทั้ง ๆ ที่ข้อเท็จจริงแล้วมีบริษัทที่เข้าไปส่งเสริมการเพาะปลูกข้าวโพดเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ ทำให้ใน พ.ศ.2555 – 2559 บริษัทเจริญโภคภัณฑ์โปรดิ๊วส จำกัด สนับสนุนงบประมาณ ในการศึกษาวิจัยและบริการวิชาการแก่มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ภายใต้ชื่อ “โครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม (The Project of Natural Safety Mae Chaem)” โดยการดำเนินโครงการฯ แบ่งเป็นระยะ ดังนี้ [1]

ระยะก่อนเริ่มต้นโครงการฯ ในปลายปี 2555 ช่วงระหว่างเดือนตุลาคม – ธันวาคม 2555 เป็นการสำรวจพื้นที่และการคัดสรรพื้นที่และชุมชนที่มีความเหมาะสม จากนั้นจึงขับเคลื่อนเข้าสู่กระบวนการวิจัยและพัฒนา

ระยะที่ 1 เป็นการศึกษาวิจัยและพัฒนาดำเนินการระหว่าง พ.ศ. 2556 – 2557 ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักในการศึกษาบริบทชุมชน การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรบนพื้นที่สูง (บ่อพวงสันเขา) การสร้างอาชีพทั้งในและนอกภาคการเกษตร รวมถึง การปรับเปลี่ยนและเตรียมความพร้อมชุมชนไปสู่ชุมชนแห่งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม “ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมโดยยึดหลักของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ด้วยการระเบิดจากข้างใน: การเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา บนรากฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน รวมถึง รากเหง้าแห่งวิถีชีวิต ภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน” เมื่อ น้ำ คือ ชีวิต ดังนั้น การมีน้ำจึงก่อให้เกิดอาชีพที่หลากหลาย และเป็นจุดเริ่มต้นของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ระยะที่ 2 เริ่มดำเนินการระหว่าง พ.ศ. 2557 – 2559 เป็นโครงการวิจัยและพัฒนาที่เน้นการพัฒนาต่อยอดจากระยะที่ 1 โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรบนพื้นที่สูง (บ่อพวงสันเขา) การสร้างอาชีพทั้งในและนอกภาคการเกษตรไปสู่ความยั่งยืน รวมถึง การพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิถีชีวิตชุมชน “ตามรอยพ่ออย่างยั่งยืน” เป็นการปรับชุมชนเข้าสู่การเป็นชุมชนต้นแบบ หรือที่เรียกว่า “แม่ปาน – สันเกียงโมเดล”

ระยะที่ 3 ดำเนินการระหว่างเดือนมีนาคม 2560 – มีนาคม 2561 เป็นการศึกษาวิจัยและพัฒนาที่มุ่งเน้นการพัฒนาต่อยอดจากระยะที่ 2 โดยมีเป้าหมายในการศึกษาผลกระทบของโครงการธรรมชาติปลอดภัย

ต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรบนพื้นที่สูง (บ่อพวงสันเขา) รวมถึงการพัฒนาอาชีพ ทั้งในและนอกภาคการเกษตร และการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนศูนย์กลางการเรียนรู้ธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายในการพัฒนากลุ่มให้ก้าวเข้าสู่ความเป็นมืออาชีพทั้งในการประกอบอาชีพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

ระยะที่ 4 พ.ศ. 2561 – 2562 เป็นการพัฒนาชุมชนต้นแบบแม่ปาน – สันเกี๋ย (Mae Pan – San Kiang Model) มุ่งสู่การเป็นชุมชนอนุรักษ์ ดิน น้ำ ป่า และอาชีพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน “โครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม (แม่ปาน – สันเกี๋ย โมเดล) : ชุมชนต้นแบบการอนุรักษ์ดิน น้ำ ป่า และอาชีพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน (The Project of Natural Safety Mae Chaem (Mae Pan – San Kiang Model): The Sustainable Prototype Community of Soil Water and Forest Conservation and Environmental Friendly Careers)” ซึ่งเป็นการยกระดับมาตรฐานชุมชนต่อเนื่องจากระยะที่ 3 โดยในระยะนี้มีการศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ การเสริมสร้างและปลูกจิตสำนึกชุมชน ด้วยการสร้างฝายมีชีวิต “แม่ปานสายน้ำแห่งชีวิต” อีกทั้ง มีการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรบนพื้นที่สูง (บ่อพวงสันเขา) ส่วนด้านการท่องเที่ยวได้มีการส่งเสริมอาชีพการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวชุมชน มีการพัฒนาอาชีพภาคการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะ ด้านการแปรรูปและการผลิตอาหารที่มีมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมถึง การยกระดับโรงแปรรูปสุกร ด้วยการพัฒนามาตรฐานโรงฆ่าสัตว์ ให้ถูกสุขอนามัยและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะเป็นโรงฆ่าสัตว์มาตรฐานแห่งเดียวในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

ระยะเวลา 6 ปีที่ผ่านมา การพัฒนาชุมชนต้นแบบแม่ปาน – สันเกี๋ย หรือ Mae Pan – San Kiang Model ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง (โดยยึดหลักศาสตร์พระราชา รัชกาลที่ 9) ทำให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญยิ่งและมีความยั่งยืนทั้งในด้านความรู้เพื่อการประกอบอาชีพ ทั้งในและนอกภาคการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ด้านรายได้ที่เพิ่มขึ้น ด้านการออมเงินและการลงทุน ด้านการอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิถีชีวิตชุมชน รวมถึงทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความรักและความสามัคคีกัน อีกทั้ง ชุมชนยังมีการถ่ายทอดโครงการฯ ไปสู่กลุ่มเยาวชนในชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาและต่อยอดไปในอนาคต ดังนั้น เพื่อให้เกิดความยั่งยืนอย่างมั่นคงและมั่งคั่ง “โครงการธรรมชาติปลอดภัย: แม่ปาน – สันเกี๋ย โมเดล” จึงต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยน้อมนำศาสตร์พระราชา รัชกาลที่ 9 คือ การระเบิดจากข้างใน เข้าใจเข้าถึง และพัฒนา ผนวกกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการดำเนินโครงการ โดยการดำเนินโครงการในระยะต่อไปนี้มีรายละเอียด ดังนี้

ระยะที่ 5 พ.ศ. 2562 – 2563 เป็นการดำเนินโครงการที่ต่อยอดการพัฒนาจากระยะที่ 4 ภายใต้โครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม: แม่ปาน – สันเกี๋ย โมเดล “ชุมชนต้นแบบอนุรักษ์น้ำ ป่าและการพัฒนาอาชีพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน (The Sustainable Prototype Community of Water and Forest Conservation and Environmental Friendly Career Development)” ด้วยการมุ่งเน้นในการศึกษาระบบสารสนเทศเพื่อการใช้งานอย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำสู่การสร้างอาชีพและรายได้ที่ยั่งยืน การพัฒนาอาชีพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การพัฒนาระบบท่อส่ง – จ่ายน้ำ บ่อพวงสันเขา รวมถึงการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์น้ำ และป่า ด้วยการนำวิถีชีวิต วิถีน้ำ และวิถีวัฒนธรรม รวมถึงสร้างฝายมีชีวิต “ลำน้ำแม่ปานสายน้ำแห่งชีวิต”

ในส่วนของการศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำสู่การสร้างอาชีพและรายได้ที่ยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน – สันเกี๋ยง เป็นหนึ่งในวัตถุประสงค์ของการพัฒนาโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่มในระยะที่ 5 งานวิจัยนี้ผู้วิจัยมีประเด็นที่ต้องหาคำตอบในเรื่องของการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของกลุ่ม โดยแบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็นสามส่วนในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรักษาผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผลจากการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำนำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชน อันได้แก่ ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ความยั่งยืนด้านสังคม และความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ อันประกอบด้วย ประเด็นของการอนุรักษ์ ปกป้องกัน และรักษาทรัพยากร อาชีพต่าง ๆ ทั้งในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร ที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการน้ำ กระทั่งนำไปสู่การรวมกลุ่มอาชีพจนสามารถจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกี๋ยงที่สามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน รวมไปถึง แนวทางในการบริหารจัดการรายได้และผลตอบแทนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาถึง 1) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกี๋ยง 2) แนวทางการบริหารจัดการน้ำสู่การสร้างอาชีพและรายได้ที่ยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกี๋ยง และ 3) แนวทางการบริหารจัดการรายได้และผลตอบแทนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกี๋ยง ซึ่งผลการวิจัยที่ได้สามารถนำไปเป็นแนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกี๋ยง ให้เกิดความยั่งยืนต่อไปในอนาคต ตลอดจนนำไปเป็นต้นแบบการพัฒนาชุมชนอื่นที่มีลักษณะและประเด็นปัญหาที่คล้ายคลึงกันได้

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. ศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกี๋ยง
2. ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการน้ำสู่การสร้างอาชีพและรายได้ที่ยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกี๋ยง
3. ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการรายได้และผลตอบแทนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกี๋ยง

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ดำเนินการในพื้นที่ชุมชนบ้านแม่ปานหมู่ที่ 10 และบ้านดอยสันเกี๋ยง หมู่ที่ 17 ตำบลช่างเคิ่ง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้านี้เป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกี๋ยง ตำบลช่างเคิ่ง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 121 ราย โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการกำหนดเกณฑ์เป็นร้อยละของประชากรในการพิจารณา [2]

ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยโดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งแบบสอบถามแบ่งเป็น 4 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป เป็นการรวบรวมข้อมูลสภาพทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกี๋ยง ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพรายได้ ระยะเวลาการเป็นสมาชิก จำนวนหนี้ และเงินปันผลที่ได้รับ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกียง ซึ่งประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรักษาผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ส่วนที่ 3 ข้อมูลด้านความยั่งยืน ประกอบด้วย อาชีพภายใต้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ รายได้จากการดำเนินงานของกลุ่มฯ การเปลี่ยนแปลงของรายได้ ตลาดวัตถุดิบตลาดผลผลิต และประเด็นด้านความยั่งยืน ประกอบด้วย 1) ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม 2) ความยั่งยืนด้านสังคม และ 3) ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ

ส่วนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการน้ำ ตลอดจนการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้นำและกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการดำเนินงานในส่วนของการบริหารจัดการน้ำ การดำเนินงานในส่วนของกลุ่มอาชีพและทิศทางของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตลอดจน ปัญหาและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมโดยใช้แบบสอบถามนำมาวิเคราะห์โดยคอมพิวเตอร์ภายใต้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปในการวิเคราะห์สถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ 1) การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) วิเคราะห์โดยอาศัยสถิติแบบง่ายในรูปของ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และ 2) การวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Method) เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง การมีส่วนร่วมกับความยั่งยืน อธิบายโดยใช้สถิติเชิงอนุมาน โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient)

เกณฑ์การแปลผลความสัมพันธ์ของค่าสัมประสิทธิ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับความยั่งยืน กำหนดเกณฑ์การแปลความหมาย 5 ระดับ ดังนี้ [3]

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่า 0.81 ขึ้นไป แสดงว่า มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าอยู่ระหว่าง 0.61-0.80 แสดงว่า มีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างสูง

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าอยู่ระหว่าง 0.41-0.60 แสดงว่า มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าอยู่ระหว่าง 0.20-0.40 แสดงว่า มีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างต่ำ

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าต่ำกว่า 0.20 แสดงว่า มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ

สรุปผลการศึกษา

ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกียง

1.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

สมาชิกมีระดับความคิดเห็นต่อการตัดสินใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.80) สมาชิกมีระดับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมประชุมเพื่อนำเสนอเรื่องต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นในการบริหารจัดการน้ำของกลุ่มมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.85) รองลงมา คือ มีส่วนร่วมกำหนดการใช้ทรัพยากรน้ำ รวมไปถึง การมีส่วนร่วมในการออกกฎระเบียบ ข้อบังคับการใช้น้ำของกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 3.81) และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผนขั้นตอนการดำเนินงานของกิจกรรมการบริหารจัดการน้ำ (ค่าเฉลี่ย 3.75)

ตารางที่ 1 ระดับความคิดเห็นของสมาชิกที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	ระดับความคิดเห็น					Mean	S.D	การแปลความหมาย
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. ส่วนร่วมประชุมเพื่อนำเสนอเรื่องต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นในการบริหารจัดการน้ำของกลุ่ม	46 (38.02)	31 (25.62)	32 (26.45)	5 (4.13)	7 (5.79)	3.85	1.149	มาก
2. ส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผนขั้นตอนการดำเนินงานของกิจกรรมการบริหารจัดการน้ำ	36 (29.75)	37 (30.58)	36 (29.75)	6 (4.96)	6 (4.96)	3.75	1.089	มาก
3. ส่วนร่วมกำหนดการใช้ทรัพยากรน้ำ รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการออกกฎระเบียบ ข้อบังคับการใช้้ำของกลุ่ม	45 (37.19)	31 (25.62)	30 (24.79)	8 (6.61)	7 (5.79)	3.81	1.176	มาก
รวม						3.80	1.083	มาก

1.2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

สมาชิกมีระดับความคิดเห็นต่อการดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.85) สมาชิกมีระดับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมออกแรงในการทำกิจกรรมการบริหารจัดการน้ำของกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 4.13) รองลงมา คือ มีส่วนร่วมสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ เพื่อใช้ในการทำกิจกรรมการบริหารจัดการน้ำของกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 3.80) และมีส่วนร่วมสนับสนุนทรัพยากรเงินทองเพื่อใช้ในการทำกิจกรรมการบริหารจัดการน้ำของกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 3.64)

ตารางที่ 2 ระดับความคิดเห็นของสมาชิกที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	ระดับความคิดเห็น					Mean	S.D	การแปลความหมาย
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. ส่วนร่วมออกแรงในการทำกิจกรรม การบริหารจัดการน้ำ	59 (48.76)	29 (23.97)	27 (22.31)	2 (1.65)	4 (3.31)	4.13	1.032	มาก

ตารางที่ 2 ระดับความคิดเห็นของสมาชิกที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (ต่อ)

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	ระดับความคิดเห็น					Mean	S.D	การแปลความหมาย
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
2. ส่วนร่วมสนับสนุนทรัพยากรเงินทองเพื่อใช้ในการทำกิจกรรม การบริหารจัดการน้ำของกลุ่ม	31 (25.62)	40 (33.06)	33 (27.27)	10 (8.26)	7 (5.79)	3.64	1.124	มาก
3. ส่วนร่วมสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ เพื่อใช้ในการทำกิจกรรม การบริหารจัดการน้ำ	47 (38.84)	25 (20.66)	32 (26.45)	12 (9.92)	5 (4.13)	3.80	1.180	มาก
รวม						3.85	0.994	มาก

1.3 การมีส่วนร่วมในการรักษาผลประโยชน์

สมาชิกมีระดับความคิดเห็นต่อการรักษาผลประโยชน์โดยรวมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.98) สมาชิกมีระดับความคิดเห็นต่อการได้รับการพัฒนาศักยภาพของตนเอง จากการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ เช่น โครงการอบรมส่งเสริมอาชีพทั้งในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร โครงการอบรมให้ความรู้ในเรื่องของการรวมตัวของสมาชิกในชุมชนเพื่อการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ โครงการพัฒนาความรู้ทางด้านการท่องเที่ยวชุมชน เป็นต้น (ค่าเฉลี่ย 4.04) รองลงมา คือ มีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากกิจกรรมการบริหารจัดการน้ำที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น มีรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมทางการเกษตรเมื่อมีการบริหารจัดการน้ำของกลุ่ม การเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ เป็นต้น (ค่าเฉลี่ย 3.93)

ตารางที่ 3 ระดับความคิดเห็นของสมาชิกที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการรักษาผลประโยชน์

การมีส่วนร่วมในการรักษาผลประโยชน์	ระดับความคิดเห็น					Mean	S.D	การแปลความหมาย
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. ส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากกิจกรรมการบริหารจัดการน้ำที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น มีรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมทางการเกษตรเมื่อมีการบริหารจัดการน้ำของกลุ่ม การเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ เป็นต้น	52 (42.98)	30 (24.79)	25 (20.66)	7 (5.79)	7 (5.79)	3.93	1.181	มาก

ตารางที่ 3 ระดับความคิดเห็นของสมาชิกที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการรักษาผลประโยชน์ (ต่อ)

การมีส่วนร่วมในการรักษา ผลประโยชน์	ระดับความคิดเห็น					Mean	S.D	การแปล ความหมาย
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
2. ได้รับการพัฒนาศักยภาพ ของตนเอง จากการมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการน้ำ เช่น โครงการอบรมส่งเสริมอาชีพ ทั้งในภาคเกษตรและนอก ภาคเกษตรโครงการอบรมให้ ความรู้ในเรื่องของการรวมตัว ของสมาชิกในชุมชนเพื่อการ จัดตั้งกลุ่มอาชีพ โครงการ พัฒนาความรู้ทางด้านการ ท่องเที่ยวชุมชน เป็นต้น	52 (42.98)	33 (27.27)	28 (23.14)	5 (4.13)	3 (2.48)	4.04	1.027	มาก
รวม						3.98	1.047	มาก

1.4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

สมาชิกมีระดับความคิดเห็นต่อการประเมินผลโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.65) และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่า สมาชิกมีระดับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการติดตามผลการดำเนินงานของโครงการที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ (ค่าเฉลี่ย 3.74) รองลงมา คือ มีส่วนร่วมสังเกตการณ์ การทำงานของผู้รับจ้างภายนอกที่มาทำงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการน้ำในชุมชน

ตารางที่ 4 ระดับความคิดเห็นของสมาชิกที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

การมีส่วนร่วม ในการประเมินผล	ระดับความคิดเห็น					Mean	S.D	การแปล ความ หมาย
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. ส่วนร่วมสังเกตการณ์การ ทำงานของผู้รับจ้างภายนอก ที่มาทำงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องใน การบริหารจัดการน้ำในชุมชน	35 (28.93)	28 (23.14)	37 (30.58)	12 (9.92)	9 (7.44)	3.56	1.217	มาก
2. ส่วนร่วมในการติดตามผล การดำเนินงานของโครงการที่ เกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ ของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ	36 (29.75)	39 (32.23)	33 (27.27)	5 (4.13)	8 (6.61)	3.74	1.129	มาก
รวม						3.65	1.136	มาก

2. แนวทางการบริหารจัดการน้ำสู่การสร้างอาชีพและรายได้ที่ยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกียง

สมาชิกในชุมชนร่วมกันออกข้อบังคับ ระเบียบวิธีการบริหารจัดการระบบน้ำเพื่อการเกษตรบนพื้นที่สูงตามโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน เพื่อนำมาบังคับใช้ในการบริหารจัดการน้ำของกลุ่ม สมาชิกในชุมชนจะเกิดความรักและหวงแหนเพื่อที่จะได้มีแหล่งน้ำเก็บไว้ใช้อย่างยั่งยืน เมื่อมีแหล่งน้ำจากชุมชนที่มีเพียงอาชีพเกษตรเชิงเดี่ยวและการปลูกข้าวโพด ก็ทำให้ชุมชนสามารถประกอบอาชีพได้หลากหลายขึ้น กระทั่งจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกียง ที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกในชุมชน ก่อให้เกิดความยั่งยืนทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และทางเศรษฐกิจ

สมาชิกส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มผู้ใช้น้ำ (ร้อยละ 43.80) มีรายได้จากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ต่ำกว่า 1,000 บาท (ร้อยละ 35.56) สมาชิกในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น (ร้อยละ 71.17) การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ เกิดจากการรวมตัวกันเอง เพราะมีทางเลือกในอาชีพที่หลากหลายขึ้นเนื่องจากมีระบบการบริหารจัดการน้ำที่ดี (ร้อยละ 68.60) เงินลงทุนของกลุ่มมาจาก ระดมเงินทุนภายในกลุ่ม (ค่าหุ้น) (ร้อยละ 69.42) แหล่งวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตมาจากภายในชุมชนของตนเอง (ร้อยละ 69.14) ตลาดหลักของสินค้า คือ ภายในชุมชนของตนเอง (ร้อยละ 70.25)

2.1 ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม

ชุมชนเป็นต้นแบบการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกิดความตระหนักในการบริหารจัดการน้ำเพื่อให้มีน้ำใช้ตลอดไป และมีการกำหนดระเบียบข้อบังคับ ในการบริหารจัดการน้ำและสิ่งแวดล้อม (ค่าเฉลี่ย 4.47) รองลงมา คือ เกิดการปรับปรุง พัฒนาระบบน้ำตลอดจนสภาพภูมิทัศน์และกายภาพให้ดีขึ้น (ค่าเฉลี่ย 4.46) และเกิดการพัฒนาพื้นที่ธรรมชาติให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า (ค่าเฉลี่ย 4.15)

2.2 ความยั่งยืนด้านสังคม

ชุมชนเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น (ค่าเฉลี่ย 4.53) รองลงมา คือ เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.45) และเกิดการรวมกลุ่มในชุมชนทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง (ค่าเฉลี่ย 4.44)

2.3 ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ

เกิดการส่งเสริมให้มีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย และมีความมั่นคงในอาชีพ (ค่าเฉลี่ย 4.32) รองลงมา คือ เกิดการจ้างงานในชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.31) สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ มีรายได้เพิ่มขึ้น (ค่าเฉลี่ย 4.26) มีเงินออม (ค่าเฉลี่ย 4.09) และหนี้สินลดลง (ค่าเฉลี่ย 3.72)

2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม

ปัจจัยทางด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรักษาผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมในการประเมินผลมีความสัมพันธ์กับความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม

การมีส่วนร่วม	ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม		
	r	P	ระดับความสัมพันธ์
การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	0.391**	0.000	ค่อนข้างต่ำ
การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	0.456**	0.000	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมในการรักษาผลประโยชน์	0.454**	0.000	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมในการประเมินผล	0.458**	0.000	ปานกลาง
รวม			

** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

2.5 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับความยั่งยืนด้านสังคม

ปัจจัยทางด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และการมีส่วนร่วมในการรักษาผลประโยชน์ มีความสัมพันธ์กับความยั่งยืนด้านสังคม ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 6 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับความยั่งยืนด้านสังคม

การมีส่วนร่วม	ความยั่งยืนด้านสังคม		
	r	P	ระดับความสัมพันธ์
การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	0.404**	0.000	ค่อนข้างต่ำ
การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	0.442**	0.000	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมในการรักษาผลประโยชน์	0.439**	0.000	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมในการประเมินผล	0.338**	0.000	ค่อนข้างต่ำ
รวม			

** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

2.6 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ

ปัจจัยทางด้านการมีส่วนร่วมในการรักษาผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการประเมินผล และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมีความสัมพันธ์กับความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 7 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ

การมีส่วนร่วม	ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ		
	r	P	ระดับความสัมพันธ์
การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	0.424**	0.000	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	0.495**	0.000	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมในการรักษาผลประโยชน์	0.556**	0.000	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมในการประเมินผล	0.434**	0.000	ปานกลาง
รวม			

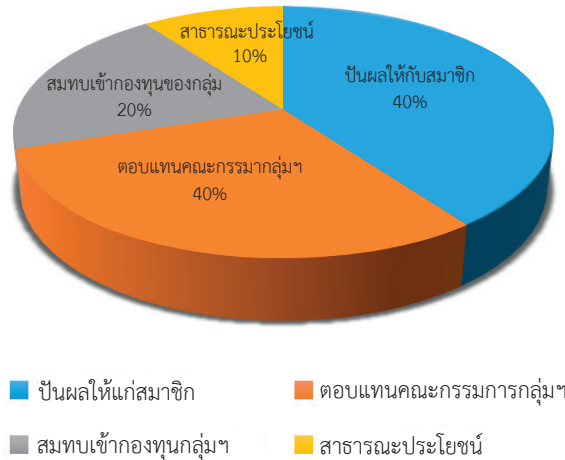
** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

3. แนวทางการบริหารจัดการรายได้และผลตอบแทนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกี๋ยง

3.1 การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยบ้านแม่ปาน-สันเกี๋ยง

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกี๋ยง ได้มีการดำเนินงานอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ มีการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มจำนวน 20 คน และมีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบในหน้าที่ต่าง ๆ อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม

การบริหารจัดการรายได้ของกลุ่มฯ

ภาพที่ 1 สัดส่วนการบริหารจัดการรายได้ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ

3.2 การบริหารจัดการรายได้ของกลุ่ม

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกี๋ยง มีแนวทางในการบริหารจัดการรายได้ที่เกิดขึ้นโดยแบ่งเป็นสัดส่วน คือ รายได้ที่ได้รับจัดสรรออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย 1) ปันผลให้แก่สมาชิก 40% 2) ตอบแทนคณะกรรมการกลุ่ม 30% 3) สมทบเข้ากองทุนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ 20% และ 4) สาธารณะประโยชน์ 10% (ภาพที่ 1)

3.3 เงินปันผลที่สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ได้รับในรอบปี 2561

ในรอบปี 2561 สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกี๋ยง ได้รับเงินปันผล 4,800 บาท คิดเป็นร้อยละ 58.33 โดยที่เงินปันผลสูงสุดที่สมาชิกได้รับเท่ากับ 4,800 บาท และเงินปันผลน้อยที่สุดที่สมาชิกได้รับเท่ากับ 240 บาท

3.4 จำนวนหุ้นและเงินออมของสมาชิก

ปัจจุบันสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกี๋ยง มีทั้งหมดจำนวน 147 คน มีมูลค่าหุ้น รวมทั้งสิ้น จำนวน 2,173,500 บาท และมีมูลค่าเงินออมของสมาชิกกลุ่ม รวมทั้งสิ้น จำนวน 288,220 บาท

อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการวิจัยการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกียงพบว่า สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาผลประโยชน์มากที่สุด รองลงมา คือมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และมีส่วนร่วมในการประเมินผลอยู่ในระดับน้อยที่สุด ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Rakchartcharoen, M. [4] ที่ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำทางการเกษตรอย่างยั่งยืนของชุมชนในลุ่มน้ำลำเชียงไกรพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน ในการประสานงานและการส่งเสริมสนับสนุน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในด้านการเข้าร่วมในการทำประชาพิจารณ์ และการมีส่วนร่วมในการติดตามผลในด้านการรายงานผลการดำเนินงานนั้น มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความยั่งยืนของชุมชนในลุ่มน้ำลำเชียงไกร และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Yokjinda, W. [5] ที่ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน หมู่บ้านทุ่งกร่าง ตำบลทับไทร อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรีพบว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมีส่วนร่วมในระดับมาก ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีส่วนร่วมในระดับมาก และสุดท้ายด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล มีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย

แนวทางที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืนกับชุมชน หัวใจสำคัญ คือ ความต้องการทุกอย่างต้องมาจากคนในชุมชนเอง ไม่ว่าจะเป็นความต้องการในการแก้ไขปัญหของชุมชน ความต้องการในการประกอบอาชีพ ตลอดจนไปถึงความต้องการในการรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ เช่นเดียวกันกับสมาชิกในชุมชนบ้านแม่ปานและบ้านดอยสันเกียง ตำบลช่างเคิ่ง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ที่ต้องการแก้ไขปัญหของชุมชนต้องการแก้ไขปัญหारेื่องแหล่งน้ำสำหรับการเกษตร จนเกิดการต่อยอด กระทั่ง มาเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกียง ตั้งแต่มีแหล่งน้ำสำหรับใช้ในการเกษตร สมาชิกในชุมชนจึงมีการจัดตั้งเป็นกลุ่มผู้ใช้น้ำและร่วมกันออกข้อบังคับ ระเบียบวิธีการบริหารจัดการระบบน้ำเพื่อการเกษตรบนพื้นที่สูงตามโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม เพื่อนำมาบังคับใช้ในการบริหารจัดการน้ำของกลุ่ม สมาชิกในชุมชนจะได้เกิดความรักและหวงแหนเพื่อที่จะได้มีแหล่งน้ำเก็บไว้ใช้อย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Rattana, K. [6] ที่ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการลุ่มน้ำห้วยแม่ท้อ จังหวัดตาก ได้ให้ข้อเสนอแนะต่อการเพิ่มระดับการมีส่วนร่วม คือ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูป่าต้นน้ำ การป้องกันไฟป่า รวมทั้งจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ และการจัดการป่าชุมชน

เมื่อมีแหล่งน้ำจึงเกิดอาชีพที่หลากหลายขึ้นในชุมชน ทำให้เกิดกลุ่มอาชีพและมีการจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกียงโดยเน้นการใช้วัตถุดิบในการผลิตจากในท้องถิ่น และขายในท้องถิ่น เพื่อที่จะได้เกิดการพึ่งตนเองและก็จะเกิดความยั่งยืนตามมา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Rublha, R., Promathad, D., & Wangwiwitkul W. [7] ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาสู่ความยั่งยืนและเจริญเติบโตของวิสาหกิจชุมชนพบว่า แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน มีโอกาสขยายตัวเชิงธุรกิจได้จึงต้องเริ่มจากผู้นำมีความสามารถ มีธรรมาภิบาล เป็นที่ยอมรับของสมาชิกและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และสร้างตลาดภายในท้องถิ่น

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกียง ได้ค้นพบแนวทางในการบริหารจัดการรายได้ที่เหมาะสมกับกลุ่มมากที่สุดและเป็นที่ยอมรับร่วมกันภายในกลุ่ม คือ รายได้จากการดำเนินงานของกลุ่ม

จะทำการจัดสรรออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย 1) ปันผลให้กับสมาชิก 40% 2) ตอบแทนคณะกรรมการกลุ่ม 30% 3) สมทบเข้ากองทุนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ 20% และ 4) สาธารณะประโยชน์ 10%

ข้อเสนอแนะการศึกษา

ข้อเสนอแนะจากการดำเนินการวิจัย

1. ควรมีการจัดทำแผนในการบริหารจัดการ แผนการพัฒนาทรัพยากรน้ำให้ชัดเจน
2. ควรมีการส่งเสริมความรู้เพื่อการสร้างจิตสำนึกและความตระหนักในการใช้น้ำ ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน
3. ควรมีการอนุรักษ์แหล่งน้ำต้นน้ำ ช่วยกันดูแลป่าต้นน้ำ รักษาป่าชุมชน ร่วมกันปลูกป่า ทำฝาย เป็นต้น
4. ผู้ที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญ ชื่นชม ยกย่อง ตลอดจนประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนอื่น ๆ ได้เห็นถึงการทำงานแบบมีส่วนร่วมและเข้มแข็ง จนทำให้ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน อีกทั้ง การร่วมมือยังทำให้เกิดความสำเร็จในการบริหารจัดการน้ำ ที่ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของรายได้และการจ้างงานในชุมชน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนเพื่อการจัดทำสื่อการเรียนรู้
2. ควรศึกษาช่องทางการตลาดที่ทันสมัยและเหมาะสมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกียง
3. ควรศึกษาแนวทางการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกียง

เอกสารอ้างอิง

- [1] Somkiat, C., & Narinjong, W. (2017). *Impact of Project Nature Safety for Economic Social and Environmental Chang Khoeng Subdistrict, Mae Chaem Distric Chiang Mai Province*. Chiang Mai: Maejo University. (In Thai)
- [2] Akakul, T. (2000). *Research Methodology in Behavioral Science and Social Sciences*. Ubon Ratchathani: Ubon Ratchathani Rajabhat University. (In Thai)
- [3] Taweerat, P. (1997). *Research Methodology in Behavioral Science and Social Sciences*. (8th ed.). Bangkok: Srinakharinwirot University. (In Thai)
- [4] Rakchartcharoen, M. Community Participation in Sustainable Agricultural Water Management in Lumchiang Krai Basin. *Journal of Humanities and Social Sciences Valaya Alongkorn*, 10(1), 76-87. (In Thai)
- [5] Yokjinda, W. (2014). *Public Participation in Community Development of Thung Krang Village, Tambon Thap Sai, Amphoe Pong Nam Ron, Chanthaburi Province*. Master's Thesis. Chonburi: Burapha University. (In Thai)

- [6] Rattana, K. (2012). Community Participation on Huai Mae Tho Watershed Management, Tak Province. In *The 9th Kasetsart University Kamphaeng Saen Campas Conference*. 363-371. 6-7 December 2012, Kasetsart University Kamphaeng Saen Campas, Kamphaeng Saen, Nakhonpathom. Kasetsart University Kamphaeng Saen Campas. (In Thai)
- [7] Rublha, R., Promathad, D., & Wangwiwitkul W. (2013). The Approach for Sustainable Development and Growth Community Enterprise. In *RMUTP Research Journal Special Issue The 5th Rajamangala University of Technology National Conference*. 158-171. 15-16 July 2013, Bangkok Convention Centre at Centralworld. Bangkok: Rajamangala University of Technology Phra Nakhon. (In Thai)